

La plaça de Catalunya

105

La nit de l'onze al dotze d'octubre de 1962, Girona viva una de les més greus inundacions de la seva història. El Ter, l'Onyar i el Güell es desbordaren, pocs dies després que a la comarca del Vallès un miler de persones morissin en un altre fatídic aiguat.

Entre moltes altres desastroses conseqüències, l'aiguat de 1962 comportà a Girona la desaparició del pont del Pes de la Palla, construït feia cinquanta anys justos. Aquest enderrocament va plantejar la necessitat de fer un nou pas sobre el riu entre la rambla Verdaguer i la rambla Pi i Margall, aleshores dita rambla José Antonio. Així es va desenterrar, abans que s'acabés l'any 1962, un projecte que l'ajuntament franquista ja tenia des de feia quatre anys i els orígens del qual eren molt anteriors, del temps de la dictadura de Primo de Rivera, quan es pensava construir el mercat cobert de Girona en una plataforma sobre l'Onyar.

EL PRIMER PROJECTE

El 26 d'abril de 1929, el ple municipal aprovava un projecte, elaborat per l'arquitecte municipal Joaquim Maggioni, que comportava la construcció d'una plataforma sobre l'Onyar en el mateix indret on ara hi ha la plaça Catalunya, per tal de fer-hi a sobre el mercat cobert que de fa temps Girona necessitava.

L'ajuntament, presidit per Jaume Bartrina, acceptà una idea tan agosarada pel seu temps i el 10 d'octubre de 1929 s'aprovaven les bases per a la subhasta de l'obra. Aquesta subhasta va fer-se el 26 de novembre de 1929. Oberts els pliecs de propostes davant de notari, es va decidir encarregar la construcció del mercat al Foment d'Obres i Construccions, que, confiant la concessió municipal de les obres i el permís del governador civil, ja havia despès sumes importants en la realització dels fonaments de l'obra, va haver-la de paraitzar i enfrontar-se als perjudicis econòmics que aquest tràngol li ocasionava. Va presentar una reclamació judicial

contra l'Ajuntament pel valor dels diners invertits fins al moment.

Però entretant va produir-se al país un important canvi polític. El 14 d'abril de 1931, fa 33 anys, els partits republicans van guanyar de manera aclaparadora en les eleccions municipals i el règim monàrquic va haver de deixar pas a la República.

El nou ajuntament republicà de Girona no va voler assumir els errors dels seus antecessors en el càrrec, i l'any 1933 interposà un plet contenciós-administratiu contra els regidors que havien adoptat la decisió de fer el mercat sobre l'Onyar i contra la comissió municipal permanent que havia aprovat els comptes presentats pel foment d'Obres i Construccions com a despeses efectuades per realitzar les obres de fonamentació. En aquest ple s'hi barrejava un cert esperit de revenja política contra l'ajuntament de la Dictadura i el desig de retardar al màxim el pagament a FOCSA. Aquesta decisió, però, provocà fortes tensions al consistori, com ho prova el fet que el 23 de maig de 1934 el regidor Ramon Tarrés proposés desistir en la demanda i l'alcalde acordés demanar un informe a uns advocats sobre la conveniència de retirar-la. D'acord amb l'informe dels lletrats, el 25 de juny del 1934 el ple va decidir mantenir-la, i pocs dies després, el 5 de juliol, el tribunal contenciós-administratiu dictava sentència contrària a l'Ajuntament. No podien imputar-se responsabilitats als regidors que decidiren tirar endavant el projecte de Maggioni.

EL PROJECTE ACTUAL

L'aixecament militar de dos anys després va deixar definitivament enterrat el projecte. El mercat es faria finalment en els terrenys de l'antic baluard de Sant Francesc, a partir de 1940, i la idea de la plataforma va quedar abandonada.

L'alcalde Ordís va ressuscitar la idea tan bon punt va prendre possessió del càrrec. El 4 de juliol de l'any 1958 el Ple de l'Ajuntament aprovava un «projecte de cobertura del rio Onyar y

urbanització de la zona afectada» dintre del projecte més general d'urbanització del barri de l'Hospital que el Ple havia aprovat el 16 de gener de 1953 i que preveia ja aquesta possibilitat de la plataforma. La vella idea tornava a primer pla, però el projecte va quedar un cop més encallat a causa de l'extraordinari cost de les obres i de les dificultats burocràtiques que qualsevol projecte relacionat amb els cursos d'aigua troba.

L'aigua d'octubre de 1962 va ser el detonant que va permetre salvar tots els obstacles i trobar les ajudes i facilitats necessàries per dur endavant el projecte. El 14 de desembre de 1962, dos mesos després de les inundacions, el Ple de l'Ajuntament aprovava la modificació del projecte. El 14 de desembre de 1962, dos mesos després de les inundacions, el Ple de l'Ajuntament aprovava la modificació del projecte de plataforma sobre l'Onyar i en els tres anys següents es feien tots els passos per convertir-lo en realitat. No cal dir que l'obra va originar una polèmica ciutadana de notables proporcions, que va transcendir fins i tot a Barcelona a través dels corresponsals de diaris, que aquells anys començaven a introduir un nou estil en les informacions, a l'empara de la nova

lleï de premsa propiciada per Fraga Iribarne.

El 3 de febrer de 1967, amb l'obra bàsica ja acabada, s'aprovava la instal·lació de la font lluminosa sobre la plataforma i el 8 de setembre de 1967 li donaven el nom de plaça de Catalunya.

LA DIFÍCIL TRIA DEL NOM

No va ser una tria fàcil, perquè donar el nom de Catalunya a un lloc tan cèntric tenia connotacions en les quals els governants locals no volien veure's embolicats. Curiosament, la solució va venir donada de la manera més insòlita. El tinent d'alcalde de Governació, Julián Arenas Cárdenas, va prendre la paraula en el Ple i va demanar a títol personal el nom de plaça Catalunya, després de deixar ben clar, per evitar suspicàcies, que «la ciudad de Gerona disfruta ya de una via denominada plaza de España». L'alcalde va destacar davant el ple la iniciativa de Julián Arenas perquè «se da la circunstancia que el proponente no es catalán y con ello demuestra su arraigo y vinculación con nuestra tierra, en la que ha contraído matrimonio y nacido sus hijos».

La proposició fou aprovada per unanimitat.

Prèviament, els membres del Consistori s'havien entaulat en una llarga discussió sobre si se-

ria millor donar-li el nom de plaça o el nom de glorieta. Els més tècnics defensaven que allò era pròpiament una glorieta i que, per tant, era aquest el nom que li corresponia, però al final es va imposar el bon sentit i quedà clar que la denominació de glorieta no tenia arrelament popular a Girona i que, per tant, més valia optar per la denominació més pràctica de plaça.

Un cop el nom posat va aparèixer un altre problema: a Girona ja hi havia una altra plaça de Catalunya, la del barri del Pont Major. Així que en el ple del mes de novembre d'aquell mateix any van canviar el nom de la plaça del Pont Major, que des d'aleshores ha quedat com a plaça de l'Om.

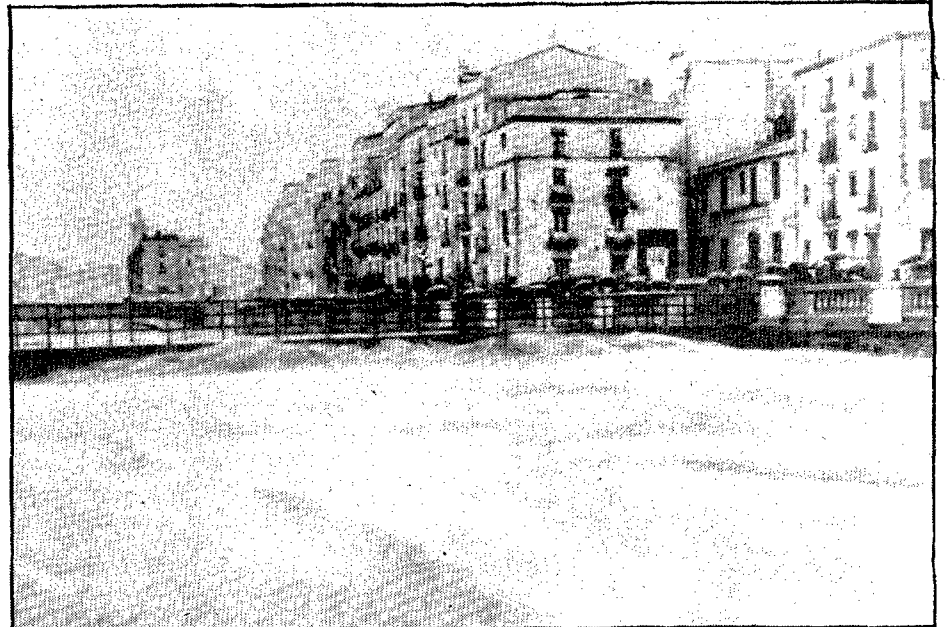
L'última pas que es va fer en relació amb el nom de la plaça va ser deu anys després, que el Ple va aprovar, el 20 de gener de 1978, la desaparició dels noms de rambla de José Antonio i rambla Verdaguer i la incorporació de la numeració de les cases d'aquestes rambles a la de la plaça de Catalunya. Si no s'havia fet anteriorment fou per evitar els problemes que crearia buscar un nou carrer per a José Antonio Primo de Rivera.

DUES RAMBLES MUTILADES

Aquestes dues rambles havien

La plaça de Catalunya, quan s'hi començava a construir el primer dels gratacels del Pla Perpinyà. Encara es veuen restes de les antigues edificacions (Foto: Arxiu de PRESENCIA)

El pont del Pes de la Palla, construït l'any 1912 i enderrocat el 1962, després del catastròfic aiguat d'aquell any. Era en el lloc que ara ocupa la plataforma sobre l'Onyar de la plaça Catalunya. La fotografia fou presa durant l'aiguat de l'any 1940

La Rambla de Pi i Margall, després de la urbanització que s'hi va fer l'any 1952, quan encara no hi havia la plataforma sobre l'Onyar (Foto: Arxiu d'imatges de l'Ajuntament de Girona)

Fotografia de l'any 1966, quan van començar les obres de construcció de la plataforma sobre l'Onyar (Foto: Arxiu d'imatges de l'Ajuntament de Girona)

sofert, de fet, amb el pas dels anys, notables mutilacions. L'obertura de la plaça de Pompeu Fabra on hi hagué els carrers del Pavo i Canaders, i els bolets del Pla Perpinyà havien retallat la continuïtat de les voltes de la rambla de Pi i Margall. La cobertura del riu, amb la consegüent desaparició de la barana que limitava un costat de cadascuna de les dues rambles situades a cada costat va acabar de fer-los perdre bona part de la seva personalitat i avui són cada cop més integrades en un marc comú. Tanmateix, són aquestes dues vies urbanes les que constitueixen el passat de la plaça, conjuntament amb l'espai ocupat pel riu i on es va fer durant segles el mercat de bestiar. Per això ens cal parlar-ne amb deteniment.

LA RAMBLA DE PI I MARGALL

Al marge esquerre del riu, en els trossos que avui correspon a la plaça de Catalunya, s'hi va començar a formar, el segle XII, una plaça que tres segles després quedaria ran de la muralla del Mercadal que es va començar a construir l'any 1438. En els trossos de muralla que corresponia a aquesta plaça s'hi va deixar un portal conegut sempre com d'en Vila. La mateixa plaça era denominada també popularment d'en Vila, segurament per raó de tenir-hi l'habitatge algun personatge amb aquest cognom.

A la plaça s'hi va fer una font que fou coneguda també, lògicament, com d'en Vila, encara que aviat tothom començà a dir-li la Font Major i en funció d'això l'indret va anar agafant també el nom de plaça de la Font Major. Aquesta font va desaparèixer en ser enderrocada la muralla, encara que la deu va continuar brollant durant molts anys i canalitzada cap a l'Onyar. La font actual, que hi ha adossada a la façana d'una casa sota les voltes, no té res a veure amb aquella, i van arribar a coexistir durant una dècada. La font actual té el seu origen en un antic pou que fou convertit en font pública per acord municipal del 21 de

novembre de 1892.

El mes de gener de 1901 va començar l'enderrocament de la muralla d'aquesta banda del riu, i les restes van servir per apujar el nivell del carrer i donar-li una nova rasant. Es va fer un mur de contenció per al riu, amb una barana, que va durar fins a l'any 1933, en què es va fer un nou mur que donà més amplada al carrer. El mes d'octubre de 1935 va començar una urbanització de la rambla, amb noves voreres i enllumenat i substitució de l'arbrat. L'any 1947 es va fer una nova urbanització, les obres de la qual van quedar acabades l'any 1952, amb nou empedrat, voreres, enllumenat, arbrat i col·locació d'uns petits brolladors de pedres en dos parterres que s'hi van deixar. La urbanització actual correspon a l'època en què es va fer la plataforma. El mes de febrer de 1981, les voltes supervivents de la rambla —la majoria havien desaparegut, com hem dit, en obrir-se la plaça de Pompeu Fabra— van haver de ser apuntalades amb urgència, ja que amenaçaven caure, però un reforçament amb bigues de ferro les va salvar momentàniament per a la posteritat.

Sota d'aquestes voltes hi sobreviu encara una intensa vida comercial, continuació de la que hi hagué històricament. A la plaça de la Font Major, s'hi feien mercats d'aviram i era, fins a dades molt recents, el lloc habitual d'actuació dels xarlatans. Encara s'hi instal·len quotidianament venedors ambulants que ofereixen la seva mercaderia sense tanta xerrameca com els seus antecessors però amb un èxit semblant.

Entre les cases a destacar hi ha la número 9, restaurada l'any 1946 per l'arquitecte Josep Esteve i Corredor, autor també de la reforma de la casa número 108 del carrer del Carme i que té un bonic esgrafiat a la façana. La casa que fa cantonada al carrer de la Ginesta té la data de 1612 gravada a la pedra del dintell d'una finestra. Al número 6 hi té la seu el partit polític Unió Democràtica de Catalunya.

El nom de plaça de la Font Major amb què havia estat conegut l'indret va deixar pas al de Rambla de Pi i Margall arran de l'enderrocament de la muralla i la consegüent nova urbanització. L'acord municipal del nou nom es va prendre el 20 de març de l'any 1902, després d'algunes lògiques discussions. El 27 de juliol de 1940, l'Ajuntament decidí canviar-lo pel de Rambla de José Antonio Primo de Rivera, que va durar, com hem dit, fins el 20 de gener de 1978, en què la denominació de rambla va desaparèixer per integrar-se al de plaça de Catalunya.

LA RAMBLA VERDAGUER

Al costat dret del riu també s'hi va fer la muralla el segle XV, com a ampliació de l'antic recinte fortificat de Girona. En el tros que correspon a l'actual plaça de Catalunya s'hi va deixar un portal, conegut com de Sant Antoni, de l'Àngel o dels Albadiners, i que era una entrada normal de la ciutat venint de Barcelona. Es comunicava amb el portal d'en Vila, situat a l'altra banda del riu, per mitjà de palanques que s'enduuia cada riuada.

Al costat del portal de l'Àngel hi havia el lloc on, des de 1574, per decisió municipal, es pesava la palla, el carbó, el blat i la farina que entraven a la ciutat. No té res d'estrany, doncs, que l'indret fos conegut com el Pes de la Palla i que l'escola d'Anton Soler que hi hagué allà el segle passat fos coneguda popularment com l'«Estudi del pes del carbó», segons consta en una acta municipal del 3 de febrer de 1858. Va haver-hi també en una època una de les peixateries que ha tingut Girona.

El 7 de juliol de 1902 va començar l'enderroc de la muralla d'aquella banda. Va desaparèixer el portal de l'Àngel i per completar l'obra, l'Ajuntament va prendre dues mesures dràstiques: comprar i enderrocar les cases que eren unides a la muralla fins a la pujada del Pont de Pedra —l'enderrocament es va fer el 10 d'agost de 1903— i comprar i enderrocar —el 12 d'octubre de 1904— la casa que feia cantonada amb els carrers del Pes de la Palla, de l'Albereda i del Vern, deixant oberta la placeta on ara hi ha la font de mossèn Cinto.

Així va aparèixer un nou espai urbà que el 27 d'octubre de 1903 l'Ajuntament decidia batejar amb el nom de rambla Verdaguier amb el següent acord: «Honrar la memoria del eximio vate, reverendo Jacinto Verdaguier, disponiendo que la calle Peso de la Paja se denomine en lo sucesivo Rambla de Mossèn Verdaguier». Mossèn Cinto havia mort l'any anterior.

La rambla Verdaguier aviat adquirí una gran popularitat. S'hi feia un mercat setmanal que va anar creixent fins arribar al carrer del Carme. La Caixa va obrir-hi la seva primera sucursal a Girona el 18 de juliol de 1909, ara fa 75 anys, a la cantonada amb el carrer de la Croada.

El 1929 es va acordar donar al mur que dona al riu l'actual alineació, que fins aleshores havia seguit la de l'antiga muralla. L'obra es va fer durant els anys 1931 i 1932.

A la placeta del Vern, on s'uneixen la rambla Verdaguier i el carrer de l'Albereda, hi hagué des de 1938 a 1949 el popular bar Canaletes, regentat pels germans Monsó, i el 1953 s'hi inaugurà la font homenatge a Verdaguier, obra de Josep Oliver Vider.

Entre els edificis a destacar hi ha la farmàcia Sagrera, al número 2, amb una decoració noucentista realitzada poc després de la guerra.

ALGUNES DADES SOBRE LA HISTÒRIA RECENT DE LA PLAÇA

Un cop construïda la plataforma sobre l'Onyar i batejada com a plaça de Catalunya, l'indret ha estat escenari de molts esdeveniments ciutadans. Un dels que ha deixat petja a la plaça fou la col·locació, l'any 1975, del bust de Prudenci Bertrana. Es tracta d'una obra del gironí Ricard Guinó, realitzada l'any 1902, que Aurora Bertrana havia fet ja anteriorment una proposta a l'Ajuntament per fondre'l en bronze i posar-lo al vestíbul de l'Ajuntament, a l'època de l'alcalde Ordis, però no fou possible. El 1975, amb l'alcalde Ribot, el projecte es va poder dur endavant, però a l'emplaçament actual de la plaça Catalunya. Pocs dies després de la inauguració, el bust va aparèixer empastifat de pintura, cosa que va donar lloc que l'estiu següent,

en el primer aniversari de la col·locació del monument, s'hi fes un acte de desgreuge, amb ballada de sardanes i la col·locació d'una corona de llorer.

Un altre dels episodis que han marcat més profundament la història recent de la plaça ha estat la construcció d'un gratacels de planta baixa i deu pisos a la cantonada amb el carrer de Banyoles, l'any 1973, la paralització de les obres l'any 1976 i el posterior enderrocament, l'any 1982, dels pisos superiors per deixar-lo en planta baixa i quatre pisos amb un plet entre els propietaris i l'Ajuntament que encara dura. De tota això en vam parlar ja prou en el carrer de Banyoles com perquè calgui insistir-hi aquí. Pel que fa als gratacels del pla Perpinyà, un dels quals dona a la plaça, ja en parlarem en referir-nos al carrer del general Mendoza, on són situats.

El quiosc de revistes va ser adjudicat definitivament el 4 d'agost de 1967 a Maria Albareda, per quaranta anys. Al mig de la plaça hi posa cada any l'Ajuntament un arbre de Nadal, en un sòcol que ja hi ha especialment preparat.

Quan la plataforma ja era inaugurada, l'Onyar s'ha desbordat quatre cops, el març i l'abril de 1960, l'octubre del 1970, i el setembre de 1971. La més greu va ser la de l'onze d'octubre de 1970, quan a la Cort-Reial l'aigua va pujar 115 centímetres sobre el nivell del carrer. A partir d'aquell fet es va portar a terme un Pla d'Urgència que, entre d'altres mesures, va suposar un important guany d'espai sota la plataforma de la plaça. Des d'aleshores, el fantasma de les inundacions sembla haver desaparegut de Girona, i tot i que més d'un cop l'Onyar ha baixat impetuós per aquell lloc que fou durant segles mercat de bestiar i que ara és cobert per la plaça de Catalunya, mai més no ha arribat a sortir de mare.

J. Fabre

La plaça de Catalunya uneix el barri vell i el Mercadal (Foto: Comalat)

El monument a Prudenci Bertrana, posat el 1975 a la plaça (Foto: Joan Comalat)

Cada any es posa l'arbre de Nadal al bell mig de la plaça (Foto: Arxiu de PUNT DIARI)